

Ootamatult aus ülestunnistus: see oli liiga hea! (2)

Tunnistan, et ei oska **Lauri Lagle** lavastusest „Ma ei märganudki, millal sa läksid“ kirjutada. Kirjutada nii, et see annaks edasi atmosfääri, mille lavastus loob. Nii hea on see. Lähem kirjutades ajast kantud pärisellu, mis ehk aitab elus püsida.

Margus Mikomägi
margus.mikomagi@maaleht.ee

„Ma ei märganudki, millal sa läksid“. Naised on saunas puhastumas – Eva Koldits, Marika Vaarik ja Rea Lest.

FOTO: HERKKO LABI | EKSPEDITSIOON

Kuula artiklit 12 min

TELLIJALE AVATUD

„Ma ei märganudki, millal sa läksid“ räägib sellest, et me maailma vundament laguneb. Laval on peied. Oodatakse preestrit. Nagu oodatakse Godot'd Samuel Becketti näitemängus. Aga tulemata ta jääb.

Minu jaoks mõjuvaim kujund on klaveri skelett, mille helid on kui appikarje. Klaveri skelett omakorda mõjub kui sümbol sellest, mis maailmast alles on jäänud. Ja mis helisid sealt veel välja võlutakse. See on sümfoonia, millesarnaseid Eesti teatri ajaloos just palju ei leidu.

Klaveri skelett, mille sees on uskumatult elusad helid...

FOTO: HERKKO LABI | EKSPEDITSIOON

Võimalus tunnetada aega

Lavastus on fragmentaarne ega ole lineaarne. Seda ei saa ümber jutustada, seda peab nägema ja äkki isegi mitte ainult kõrvalt vaatama, vaid kaasa tundma. Lavastus on tehtud teistsuguse tunnetuse pealt kui tavateater.

See, mis nägin, ei jäänud meelde nagu lineaarselt jutustatav lugu. Või lood, mis teatrilaval enamasti omavahel seotakse. Elus tihti mitte. Need tunded ja see õhkkond, mis laval loodi, ladestusid kusagile seljaajju.

Iseloomustav sõna on „intensiivsus“, aga kui nii ütlen, siis seegi on vaid osaliselt õige.

„Ma ei märganudki, millal sa läksid“

- **Lavastaja:** Lauri Lagle
- **Dramaturg:** Eero Epner
- **Kunstnikud:** Edith Karlson ja Lauri Lagle
- **Lavakujunduse teostaja:** Märt Vaidla
- **Kostüümikunstnik:** Jaanus Vahtra
- **Koreograaf:** Tiina Mölder
- **Helikujundaja:** Artjom Astrov
- **Valguskunstnik:** Kristiina Tinnu Tang
- **Laval:** Marika Vaarik, Eva Koldits, Rea Lest, Simeoni Sundja, Sander Roosimägi, Alex Paul Pukk, Joonas

Koff, Uku Pokk ja Joosep Lõhmus

- **Esietendus 5. mail Sakala 3 teatrimajas.**

Muidugi võiksin kirjutada sellest, et lavastus näitab, kuidas me sipleme oma praeguses elus. See poleks vale, aga poleks ka kõik. Võiks kirjutada, et sealt tekstist käib läbi me maailma võrdlus Titanicuga, mida juhitakse jäämäe poole. Sest kiire on ja omanikud vajavad rekordeid. Jäämägi ei tea omakorda, mis temast saab... Argipoliitiline liin on samuti kriitiliselt tekstides.

Võiks öelda, et lavastus ja kogu teatritegemisse suhtumine teatris Ekspeditsioon on ajast ees või üle aja või täpselt olevikku peegeldav. On üliteatraalne, ülimalt intensiivne, kosmoseenergiaga kokku kõlav ... ja ikka mulle tundub, et see kirjeldus ei ole täielik ega puudutav. Lavastuses on olemas kõik see, mida loetlesin, ja midagi veel. Lisaväärtus on uued noored tulijad, kes oma erilisusega on vanade olijate truppi sulandumas.

Marika Vaarik on lavastuses ema ja perenaine, kes katab lähedastele, kokkutulnutele laua. Pildil klopitakse laudlina. Tagaplaanil paistab ühe Eesti tuntuima skulptori Edith Karlsoni kujundus: mööblist torn, mis kõrgub keset pöörlevat lava.
FOTO: HERKKO LABI | EKSPEDITSIOON

Godot'd ma juba mainisin, aga selles lavastuses on mu jaoks sees ka NO-teatri „Kõnts“ ja Eesti Draamateatri „Eesti matus“.

Piirdun praegu sellega.

Püüan nüüd hoopis lavalt seljaajju kogutud tunnetuse pealt üle minna oma elu fragmentidele. Kirjeldada keset seda ärevat aega sündivaid atmosfääre, ajapilte, ka neid, millest jaksu ammutan. Kui keerata kõik see kraadi võrra intensiivsemaks...

Puud lähevad lehte ja rohi muutub roheliseks, just praegu.

1. ajapilt: festival

Kui Raplast kolleegiga Tartusse Maalehe eakate festivalile sõitma hakkame, räägib ta, kuidas mu väikelinna uusarenduste korterite eest küsitakse 200 000 eurot.

Olen just kirjutanud Raikküla kandi üle 100 aasta vanast koolimajast ja jätnud ütlemata, et kahekorruselise kivimaja vana elektrisüsteemi väljavahetamine, mida nõuab päästeameti audit, maksaks 10 000 eurot. Ajaloomälestise jaoks, tuleb välja, on seda raske leida. Ja Tallinn tuleb kiiresti Raplale lähemale.

Eesti Rahva Muuseumis peetav eakate festival on omalaadne laat, kus meditsiini- ja müügi- ja reklaamiletid on segatud kultuurilise meelelahutusega. Tahtsin kirjutada, et tantsuks mängib seal ansambel Lõõtsavägilased, aga nad mängivad kontserdiks. Kui ma kunagi Ugala teatris alustasin, rääkisid vanemad näitlejad, et külalisetendused maarahvamajades lõppesid alati tantsuga. Oli pidu ja hiljem siis ka ööbiti seal peopaigas.

Keset eakate festivali suurt ekspositsioonisaali, kuhu on üles seatud ka poliitikute boksid, on ennast sisse seadnud vana agronoomist kolleeg, ajakirjanik Heino Laiapea. Mõtlen, et eks ta ka puhka jalga. Istun ta kõrvale ja ta osutab enda väljapandule. Ütleb, et jälgib, kas see pakub kellelegi huvi. Tundub, et mitte.

Vanad tuttavad Margus Mikomägi ja Heino Laiapea said eakate festivalil kokku.
FOTO: ANNI ÖNNELEID | DELFI MEEDIA

Heino on laiali laotanud raamatuid ja pilte põllumajandusest. Harald Männiku raamatuid on koguni kaks. Heino ütleb, et kunagine põllumajandusminister Männik saaks suve lõpus 100aastaseks. Ta ei ütle nende sõnadega, aga mina ütlen: keda see huvitab?

Tund hiljem avaldab Heino lootust, et mina kui agronoomi poeg ikka kirjutan Harald Männikust Maalehes. Ja siis ma pean vanale agronoomile loengu, mille kokkuvõtte on, et Harald Männikust peab tema kirjutama. Minul on kirjutada oma asjad, mis nangunii kõik nüüdsesse ajakirjandusse ei mahu. Räägin lühikesest ja pikast mälust. Sellest, et meenutada võib ka avaliku tähelepanuta.

Heino nagu ei saaks must aru, ütleb kurvalt, et tahab, et teised ka Harald Männikust kirjutaksid.

2. ajapilt: kalmistu

Järgmisel päeval lähen Raadile tagasi, seekord surnuaeda. Otsin üles oma lähedase lavastaja **Jaan Toominga** haua. Süütan ta auks seal küünla. Tartus õitsevad toomingad. Raplas on see õidepuhkemise valge alles ees.

TOOMING
OSVALD NADEŽDA
26. 1. 1914 9. 7. 1913
6. 6. 1992 6. 5. 1993

JAAN
TOOMING
28.03.1946 - 5.04.2024

Jaani Toominga ja tema vanemate haud Tartus Raadi surnuaial
FOTO: MARGUS MIKOMÄGI | ERAKOGU

Jalutan esimest korda surnuaia selles osas: Marju Lepajõe, Betti Alveri, Aino Undla-Põldmäe, Liis Bender, Herta Elviste ja Lembit Eelmäe, Raine Loo, Vahur Afanasjev... Teatriajaloos räägitakse Jaani Toominga „Põrgupõhja uuest Vanapaganast“ kui suurest elamusest siiani, aga neid inimesi, kes seda tegid, ei ole enam.

Istun puu alla, selg vastu puud, ja mõtlen, kas mul oleks väga kurb, kui need mind kujundanud inimesed unustatakse. Mõtlen egoistlikult, et mis siis. Kes teine ikka peaks mäletama Liis Benderi õunakooki ühel sombusel hommikul sootuks teistmoodi Tartus. Betti Alveri luuletust „Suurest haardest“ lugesime kunagi ju ka koos Jaani Toomingaga: „Terita kui kotkas pilku, võrdle merd ja vihmatilku, / otsi, küsi. / Leegi ees, mis helevalge, vaatle keset loitvaid halge / süsi.“

Ühel Voldemar Panso sünnipäeval seda lugesime ning nüüd Raadi surnuaial tuli meelde seos Jaani ja Voldemar Pansoga. Küllap muidugi on palju juba neid inimesi, kes ei tea Voldemar Pansost suurt midagi. Kas peaksid?

Olen aastaid püüdnud väita, et teater on kaduv kunst. Nüüd tunnen, kuidas ma sellega leppima hakkam: me kõik oleme kaduvad.

3. ajapilt: vägivald

Etendus „Ütlemata“ Tartu Sadamateatris, **Mari-Liis Lille** dokumentaallavastus.

Tegelikult räägitakse neid lugusid, mida viimastel aastatel on saanud lehtedest lugeda. Sellest, kuidas isad joovad ja on vägivaldsed. Kuidas see mõjutab emade ja laste elu.

Mu meelest on ses lavastuses tabatud üks tähtis moment: hälbiv käitumine ei sünni vaid asotsiaalsetes peredes. Isa on vägivaldne joodik, aga kingib tütrele auto, kui see ülikooli läheb. Tõsi, hakkab seda n-ö investeringut hiljem tagasi nõudma, aga siiski. Vihjeid, et haridus ei tähenda alati haritust, on seal veel.

Ilus on ses lavastuses muidugi dramaturgiline seade: sädelevad lavakardinad, valge ja puhas mööbel ning porised lood. Lisaks näitlejatest koosnev bänd, kes neid poriseid lugusid kerge lõbusa meelelahutusmuusikaga illustreerib. Selline kontrast.

Bänd lavastuses „Ütle mata“, taustal paistab sillerav lavakujundus.
FOTO: GABRIELA JÄRVET | VANEMUINE

Kirjutan neid seiku ning mõtlen Heino Laiapea peale ja sellele, et iga seik vääriks ehk pikemat lugu ja eraldi ruumi. Aga millises väljaandes ja kas oleks lugejaid? Viie loo eest saaks rohkem honorari ka kui üheks kirjutatu eest...

4. ajapilt: nagu kodus

Istun ebamugavas koledas plasttugitoolis, sellist ma oma aeda ei lubaks, ja tunnen ennast hästi.

Ma ei tunne siin peaaegu mitte kedagi. Näen vähemalt kahte kassi ning Tartu linnapead, tänavakunsti ja **Raul Oreškinit**. Tema ütleb, et selle sündmuseni on läinud kaheksa aastat. Raul ja

tema naine Kaili Kask on teinud avamise. Mikro-Veneetsias, Tartu vanast garaažilinnakust kujundatavas piirkonnas avatakse MIGA – väike kunstigalerii, millest ühtlasi saab galeristide kodu. Raul räägib avamisel kestlikust kahanemisest.

Kui maja avatud, on seal sees Sandra Jõgeva videonäitus „Kas sa tead, mis Hanif Kureishiga juhtus?“. Mina seekord Sandra kunsti ei süüvi. Vaatan „võõraid“ inimesi ja tunnen ennast ülihästi, nagu kodus. Selline atmosfäär.

MIGA galerii maja lindilõikamise hetk. Raul Oreškin on seljaga, vasakul seisab kunstnik Sandra Jõgeva, paremal Tartu linnapea Urmas Klaas.
FOTO: MARGUS MIKOMÄGI | ERAKOGU

Raul Oreškin räägib, et 36ruutmeetrises majakeses on ka väike saun ja valmib katuseaed. Ka seda räägib mulle, et nende teise, Peipsi järve äärses külas asuva Voronja galeriiga on MIGA-l veeühendus mööda Emajõe. Nad on selle teekonna läbi teinud ja selleks läheb neli tundi.

Kunst on üle kõige, kunstnikurahvast rääkimata. Huvitav, et varem olen samamoodi muusikast mõelnud. Ja see pole vastuolu, see sobib kokku.

Hiljem loen Raul Oreškini blogist: „Jätuks meil nüüd tarkust aru saada, et jätkusuutlikkus ei tähenda ainult väiksemat elektriarvet, vaid ka seda, et inimesed selle kõige keskel terveks jääksid.“

5. ajapilt: kodus

Märkan Rapla bussijaamast kodu poole sõites, et Valter Uusbergi galerii ukse taga on jalgratas – Valter on siis seal. Astun sisse. Samal päeval just samal ajal, kui mina ennast Tartu MIGAs hästi tundsin, avas ta Juss Piho näituse „Üksilduse akadeemia“.

Galerist Valter Uusberg on Raplas üles pannud Juss Piho suure formaadiga maalide näituse.

FOTO: MARGUS MIKOMÄGI | ERAKOGU

Valter on minu vana sõber ja mul ei ole veel kunagi olnud tunnet, et teda kuulata oleks igav. Ta räägib mulle seekord Juss Piho maalidest. Kasutab väljendeid: Jussi maalidel on lummas introvertne koloriit ja ajatu tasakaal, millele lisandub mõõdukas ärevus. Suure formaadiga maalid väikeses galeriis mõjuvad hetkega. Saavad omaks hetkega. Lähen neid vaatama veel.

Raplas saab ring täis, maa-aias hakkab kohe kirss õitsema, toomingas ka, sirelitega läheb aega ja õunapuudega. Palju on veel ees. See aeg on lühike.

Ja siis on kõik otsas, saab öelda „Ma ei märganudki, millal sa läksid“, aga püüd märgata, millal ja mis tuleb, ei kao kuhugi. Lauri Lagle lavastuse lõpus jääb kõlama lause: „Nothing’s gonna change my world.“

Kuidas see lugu Sind end tundma pani?